

A KORSZERŰ INFOKOMMUNIKÁCIÓS TECHNOLÓGIÁK HATÁSA AZ ANYANYELVI NEVELÉSRE

1. Bevezetés

Anyanyelvi nevelésünk tartalmi és módszertani megújítása folyamatosan feladatokat ró az oktatásügy szakembereire. Kiváltképp igaz ez a huszadik század második felére, amikor a felgyorsuló társadalmi, gazdasági és ezzel párhuzamos nyelvi változások különösen indokolttá teszik ennek a területnek a gondozását. Bemutatandó témánk teljes mértékben új: arra keressük a választ, hogy a korszerű infokommunikációs technológiák nyelvi hatása milyen formában illeszthető bele közoktatásunk rendszerébe, illetőleg mindennek milyen módszertani vonatkozásai lehetnek. Különös időszerűséget ad vizsgálatunk tárgyának az, hogy Magyarországon jelen tanulmány megírásával egy időben, 2012 elején tették közzé a Nemzeti alaptanterv legújabb változatának vitaanyagát. Örömmel tapasztalhatjuk, hogy a legújabb kapcsolattartási formák (infokommunikációs technológiák, közkeletű rövidítéssel: IKT) és a belőle kiágazó új műfajok is belekerültek az alaptantervbe, melynek összegezésére a későbbiekben térünk ki.

Témánk feldolgozását kezdjük egy tanulságos visszatekintéssel. Az egri Eszterházy Károly Főiskolán használatos tantárgy-pedagógiai jegyzetünkben már több mint tíz évvel ezelőtt is fontosnak tartottuk, hogy az internetes nyelvhasználat tudnivalóiról röviden szóljunk. Mai szemmel már persze igencsak túlhaladottnak – és tartalmilag meglehetősen szerénynek – tűnnek akkori meglátásaink, mégis tanulságos felidézniünk gondolatainkat: „Az internetezők sajátos stílust használnak, amelyet kibernetikai vagy cybernyelvnek neveznek. Az internetes üzenetek általában gyorsak, informatívak, redundáns elemeket ritkán tartalmaznak. Szókincsük a következő rétegekhez tartozik: köznyelv, számítástechnikai szaknyelv, ifjúsági nyelv, szleng. Jellemző az egyénieskedés, a normát, a szabályokat, a helyesírási elvárásokat gyakran figyelmen kívül hagyó nyelvhasználati mód. A cél egyedül az információ továbbítása, a nyelvi megformálás módja viszont mellékes. Kialakulnak új üdvözlőformák, de a fatikus elemek sokszor teljesen elmaradnak az üzenetekből. A helyesírásra jellemző, hogy az ékezetek hiányoznak, kiemelésre, érzelmenyilvánításra gyakran használnak csupa nagybetűs írásmódot, illetőleg aláhúzást. Ez a nyelvváltozat még viszonylag zárt, bár rohamos tempóban bővülő társadalmi csoport sajátja. Kommunikációs hatásuk mégis nagy, mert beláthatatlan, hogy mikor, ki olvassa el közleményüket, üzenetüket.

Éppen ezért számítani kell arra, hogy a fiatalok nyelvhasználatában, helyesírásában megjelennek az internetről tanult elemek, jelenségek, melyek egynémelyike nem felel meg a köznyelvi normának, és ellentétes az iskolában tanultakkal. Az anyanyelvi nevelés folyamatában tehát tudatosítanunk kell tanítványaink előtt ennek a nyelvváltozatnak a normán kívüli jellemzőit, hogy a helyesírási egységet megbontó és a köznyelvet lazító elemek ne szivárognak föl a köznyelvbe”. (Dobóné–Zimányi 2000: 153–154).

Három fő megállapításunk időtállóan bizonyul ebből a távlatból is: (1) Az internetes kommunikáció hatása nagy. (2) A fiatalok nyelvhasználatában, helyesírásában megjelennek az internetről tanult jelenségek. (3) Az anyanyelvi nevelés folyamatában tudatosítani kell ennek a nyelvváltozatnak a jellemzőit. A ma is vállalható, érvényes tételekkel szemben már másként kell értékelnünk az utolsó mondatban megfogalmazott kijelentést. A szigorúan előíró, preskriptív szemlélet helyett – a nyelvi adekvátság érvényesítésével – már árnyaltabban kell fogalmaznunk. Annál is inkább, mert mostanra világossá vált, milyen széles körű hatásrendszerrel állunk szemben, amelynek mértékét korábban nem lehetett megjósolni.

2. Elméleti háttér

Az új informatikai technológiák folyamatosan alakítják beszéltnyelviségünk létformáit és műfajait. Alig egy évtizede csupán, hogy a nyelvészeti vizsgálódások középpontjába került az e-mail és az SMS. Csakhamar megjelentek a kapcsolattartás és kapcsolatépítés további formái, a közösségi webhelyek (iWiW, Facebook, cset, blog, Twitter). Csak örülhetünk annak, hogy a tudományos igényű kommunikációelméleti, pragmatikai, lexikológiai és csoportnyelvi vizsgálatok megkezdése egybeesik elterjedésükkel, hiszen az egyidejűségnek köszönhetően hitelesebb, megbízhatóbb képet alkothatunk a nyelvi folyamatokról. Sokan megfogalmazták már a kérdést: Milyen hatással van nyelvhasználatunkra, esetleg nyelvtani rendszerünkre az internet? Befolyásolhatja-e grammatikánkat – vagy általánosabban: „a” grammatikát – az interaktív írásbeliség? Egyelőre csupán találgatások, jobb esetben nyelvfilozófiai jellegű fejtegetések igyekeznek választ adni az ilyen felvetésekre. Pedig a kérdés nagyon is indokolt, ugyanúgy, mint az emberi kommunikációt befolyásoló bármiféle új eszköz esetében is az volt, legyen szó a könyvnyomtatásról, majd a film, a rádió és a televízió megjelenéséről (vö. Benczik 2001: 198–204). Az ezredfordulótól ebbe a sorozatba illeszkedik bele az internet, a mobilkommunikáció, illetve a fiatal korosztályok tagjai körében páratlan népszerűsége szert tevő közösségi oldalak.

Iskolai, módszertani munkánkhoz közelítve megállapíthatjuk, hogy az információs társadalom alapkövetelménye az elektronikus írástudás, ami olvasótól, alkotótól is újszerű produkciós és recepciós stratégiákat követel. Az internetes literalitásnak csoportösszetartó és

másokat nyelvileg kizáró funkciója is van. A digitális szakadék nemcsak azt jelölheti, hogy valaki nem tudja a számítógépet kezelni, hanem azt is, hogy nem ismeri az elektronikus kommunikációban használatos jeleket, nem érti a sajátos nyelvezetet. A kérdéskör egyik kiváló magyarországi kutatója, Veszelszki Ágnes szerint megváltozik a szövegalkotási, szövegolvasási mód: lineáris olvasás helyett cirkuláris olvasási módról, valamint „nem-lineáris” szerkesztésmódról beszélhetünk, ami a hiperlinkes összeköttetésekkel létrejött szövegek befogadására alkalmas. A linkek sorozata miatt a szöveg megértése az olvasó számára nem zárul le végérvényesen. Az információszerkezet új gondolkodásmódot igényel, a hagyományos kategóriák tehát átalakulnak (Veszelszki 2011: 57–58). Új keresési technikákat alkalmazunk: miközben korábban egy információt a megfelelő szótárban vagy kézikönyvben igyekeztünk fellelni, addig manapság a keresőportálokon böngészünk. Külön megnevezést kapott az internetes kommunikáció nyelvhasználata: a *netspeak* honlapok, fórumok, csetszobák és virtuális világok nyelvhasználatának összefoglaló megnevezése, David Crystal (2001) nyomán (Veszelszki 2011: 56).

Kiindulásképpen tekintsük át, hogy eddig milyen fő témákat dolgoztak fel az internetes nyelvhasználatról. Kezdjük azokkal a tényezőkkel, amelyeket visszatérően vizsgáltak, és így az elmúlt évtizedben feldolgozottságuk kellő mértékűnek mondható. Ilyen mindenekelelt a smileyk és a rövidítések kérdésköre, a nyelvi kreativitás jeleként új szavak alkotása, a ritkább szóalkotási módok előtérbe kerülése, a szándékos vagy hanyag helyesírási hibák gyakorisága, az egyszerűsítő írásmód számos jelensége, a szleng térnyerése, a laza megformálás, a vulgáris fordulatok, illetőleg az általános tegeződés (Bódi 2004: 194). A hivatkozás dátuma szerint ugyan mindezek korábbi észrevételek, de időszerűségükből mit sem veszítettek, és a lényegét jól kiemelik. A legújabb publikációk azonban már mélyebb összefüggésekre is rámutatnak, például Veszelszki meghatározónak tartja témánk szempontjából a beszélt nyelvi fordulatok írásbeli szerepét, a bizonyos fokig redukált grammatika alkalmazását, a redundancia elkerülését, a beszélt nyelvi partikulák írásbeli alkalmazását, valamint a nyelvi változások gyors lefolyását, mint amilyen az *asszem [azt hiszem]* grammatikalizációja (Veszelszki 2011: 59). Ugyancsak központi téma az internetes nyelvhasználat és a köznyelv kapcsolata: az internet nyelvhasználatát annak gyakori alkalmazói egyre nagyobb mértékben elterjesztik a köznyelvben (Bódi 2004: 223–4). A blogokról írt tanulmányában Csala Bertalan megállapítja, hogy ennek az új műfajnak a nyelvhasználatára nem alkalmazható semmiféle univerzális szabály (Csala 2005: 108).

Az iméntieknél általánosabb tételeket fogalmazott meg Domonkosi Ágnes. Mivel használói, részesei vagyunk ennek az új közegnek, nem tudjuk felismerni hatását, távlatait, és mindig a régi nyelvhasználatához viszonyítva szemléljük, illetve minősítjük jellemző tulajdonságait. A kutatások mindeddig két fő vonulat köré csoportosultak: egyfelől átfogó kommunikációs, filozófiai elméletek születtek a Gutenberg-galaxis végéről, az ikonikus

fordulatról vagy a posztliterális korszakáról, másfelől viszont – az előbbiekhöz képest – egészen apró jelenségekkel foglalkoztak, mint amilyen a már említett szlengesedés, az igénytelenebb megformáltság, a helyesírási szabályok figyelmen kívül hagyása. Égetően hiányoznak viszont az empiriára építő elméletek. „Az élőnyelvről tett bármely megállapításunk, így az internetes nyelvhasználat jellemzésének érvényességéhez is igen szigorú módszertani követelményeknek kell megfelelnünk: az információs társadalom nyelvhasználati jelenségeivel csak akkor nézhetünk szembe, ha elegendő mennyiségű és megbízható módon gyűjtött nyelvi adat áll rendelkezésünkre a kitágult kommunikációs lehetőségek nyelvhasználatra gyakorolt hatásairól” (Domonkosi 2005: 145).

3. Részterületek

Mindezek alapján érdemes a közoktatás szempontjából is hasznosítható módon rendszerezni a hatásrendszer összetevőit. Eddigi tudásunk alapján a következő tényezők figyelembevételét és vizsgálatát szorgalmazzuk:

- Kommunikációelmélet – a kommunikáció színterei
- Textológia – műfajok, szövegszerkezet
- Pragmatika – udvariassági formulák
- Szemiotika – emotikonok
- Morfológia – szóalkotásmódok
- Lexikológia – új szavak
- Szintaxis – mondat szerkezet
- Stilisztika – metaforák, bizalmas stíluselemek
- Helyesírás – vizuális effektusok karakterek felhasználásával

A teljesség igényével készült kategorizálás minden elemére terjedelmi okokból nincs lehetőségünk kitérni – de témánk szempontjából talán sürgősen is –, ezért az iménti címszavas meghatározás után az alábbiakban válogató jelleggel igyekszünk megragadni néhány, az anyanyelvi nevelés oldaláról nézve lényeges témakört. Az elvont elméleti megközelítés helyett azonban induljunk ki a példákban.

4. Elemzés

Elemzésünk példái a viszonylag újnak tekinthető Twitterről származnak, amely az SMS-től is rövidebb üzenetek közvetítésére alkalmas, gyors, hatékony kommunikációs eszköz. Nem csupán a magánérintkezésben használatos, de ott látjuk a legkülönbözőbb honlapokon – így

pl. a magyarországi közszolgálati médiumok honlapján – is mint a kapcsolatteremtés egyik eszközét. A Twitter legfőbb funkciója a közösségteremtő erő, e célból már több magyar Twitter-oldal működik, alábbi példánk a Magyar Twitter Közösség honlapjának *100 Facts About Me* [a. m. *100 tény magamról*] trendjéről (egy adott témát tárgyaló oldaláról) származnak. [Betűhív közlés]

(1) *apa kezdődiiik*

(2) *„Süt a nap?” – „A weather app szerint igen.” „És ha kinézel az ablakon?” „Ja, ott is.”*

(3) *MOST ébredtem fel. öt kávé. alert van, az van.*

(4) *Gyonyoru ido van! :) viszont reggel összevesztem magammal azon,h egyáltalán felkeljek e...:D*

(5) *Robi vagyok, gyógyszerész. Egyre nehezebb ilyen jó időben az irodában sínylődni :)*

(6) *könyvtárosi szeretettel Pikszinek :-)*

(7) *Boldog születnapot Anyuuuuuuuu! Szeretlek!*

(8) *valahol tényleg azt hiszem, hogy a tárgyaknak vannak érzéseik. mindig bocsánatot kérek, ha véletlenül beléjük rúgok.*

(9) *Ne haragudjatoj. Felretajekoztattak! Holnap este 4kor!:)*

(10) *Jajaaa. Holnap zúúzunk. :)*

(11) *bónusz nem megvehető bygroupon! Na neeee!!!*

(12) *2 trend harcol :-)* Máskor ilyet fixálni kell a programfüzetben.

Kommunikációelméleti oldalról kezdve elemzésünket, a közlési cél értelmezéséből indulhatunk ki. Első helyen az önkifejezési szükséglet kielégítését, illetőleg a társakkal, ismerősökkel – sőt: bárkivel – való kapcsolattartás eshetőségét kell megemlítenünk. Ennek folyamatos biztosítására is lehetőség van, amint az az üzenetláncokból megállapítható. A nyílt tér miatt lehetőség adódik a kapcsolati kör bővítésére, az ismerkedésre. Egyszerű információközvetítéssel találkozunk, amelyben a lehető legszükségesebb nyelvi elemekre korlátozódnak a közlemények. Mentések mindenféle redundanciától, bár az érzelem korlátozott kifejezésére megvannak a sajátos helyesírási és tipográfiai eljárások. A redundancia praktikus oka a terjedelmi korlát: a Twitter 150 karakternyi szöveg továbbítására alkalmas, tehát valamivel rövidebb lehet, mint az SMS.

Manapság már nem is egészen új jelenség, hogy az SMS sem szorítkozik a magánérintkezésekre, hanem – a levélbeli (e-mail) és a (mobil)telefonos forma mellett vagy azt helyettesítve – kedvelt kapcsolattartó eszköze a különféle médiumoknak (sajtó, rádió, televízió). A vizsgálathoz felhasznált másik, kontrollcsoportként megjelenő forrásunk is ilyen: nevezetesen a Heves Megyei Hírlap rovata, amelyben naponta mintegy két-három tucatnyi olvasói üzenet szerepelt az elemzés időszakában (Zimányi 2005). Mindkét forrásunk tanulmányozása ugyanazt a megállapítást támasztja alá: sajátos műfajjal – pontosabban

műfaji keveredéssel – van dolgunk. Amíg korábban a napilapokban megjelent olvasói levelek jobbra közérdekűek voltak, a kapcsolattartás mai fórumai sokkal közvetlenebb, bizalmasabb jellegűek. Sajátos kettősség érvényesül bennük, és úgy határozhatók meg, mint nagyközönségnek szánt magánközlemények, vagy kissé finomítva: nagyközönségnek is szánt magánközlemények. Mindkét körülírásban benne rejlik, hogy bizalmasnak látszó voltak ellenére nem egészen természeteseek: a szerző tudatában van a nyilvánosságnak, és ez minden bizonnyal befolyásolja szövegalkotását. A megfogalmazásban, a szóhasználatban, a stílusban előfordul keresettség, mesterkélttség, természetességnek álcázva. Az elemzett SMS-ek többsége megfelel az iménti meghatározásnak, és csupán kisebb hányaduk foglalkozik közéleti, politikai, várospolitikai vagy egyéb kérdésekkel, míg az előbb idézett Twitter-szövegek sokkal természetesebbnek tűnnek.

A vizsgált nyelvváltozat specifikuma bizonyos morfológiai jelenségek nagyszámú előfordulása. Az új alakulatok praktikus célja az, hogy az adott jelentést, frazémát vagy lexémát minél rövidebben, takarékosabban lehessen írásban rögzíteni, ezért összefoglalóan rövidülésekről beszélhetünk. Ezen belül azonban számos alkategóriát különböztethetünk meg, amelyekre – magukra a kategóriákra, de ezeken belül az egyes példákra egyaránt – jellemző a nyelvi kreativitás, ötletesség, az egyediségre való törekvés, valamint az ún. ritkább szóalkotásmódok alkalmazása. Az alábbi példasor mutatja, hogy az anyanyelvi nevelés folyamatában megszokott két fő szóalkotási módon – a szóösszetételén és a szóképzésén – kívül milyen egyéb lehetőségek színesítik az internetes kommunikációnkat. Oktatómunkánkban is érdemes nagyobb figyelmet szentelni az efféle alakulatoknak és szóalkotásmódoknak (vagy írástechnikai eljárásoknak), mert szerepük, arányuk napjainkban növekszik, s érdekességük folytán megragadják a tanulók figyelmét, ugyanakkor komoly morfológiai – és számos esetben megkerülhetetlen helyesírási – tanulságokkal szolgálnak.

- Rövidítés: *h* – *hog*y, *m* – *mert*, *v* – *vagy*.
- Betűhelyettesítés számmal vagy szimbólummal: +6ározó – meghatározó, mind1 – mindegy, 1x – egyszer, 7főn – hétfőn.
- Rövidülés: *szal* – szóval, *vok* – vagyok, *mek* – megyek, *sztem* – szerintem, *valszeg* (*vsz is*) – valószínűleg.
- Egyéb: *műxik* – működik, *taláxunk* – találkozunk, *mléxel* – emlékszel.
- Idegen betűszó: *imho* (= *in my humble opinion*) – szerény véleményem szerint (*szerintem* – *sztem*), *lol* [vagy: *LOL*] – *laugh out loud* ('hangosan felnevet' = [pragmatikai szerep] *haha*).

A szövegtípust jellemzik bizonyos mutatók, amelyek a mondat szerkezeti sajátságokat határozzák meg. A Deme László által kidolgozott eljárás (Deme 1971) többek között

a mondategységek és a mondategységek (tagmondatok) arányát, illetőleg a mondategységek és a mondategységek szóelőfordulásainak számát, illetőleg arányát számszerűsíti. Az önmagában nem sokat mondó adatsor akkor nyer különösebb értelmet, ha összevetjük rokon, illetőleg más szövegtípusokkal. Az alábbi táblázatban a következő kontrolladatok szerepelnek: (a már említett) SMS-szövegek mutatói (Zimányi 2005: 277), tankönyvi szövegek mutatói (Zimányi 2011: 106), sajtónyelvi szövegek mutatói (Zimányi 2004: 38), illetőleg Deme László vizsgálatának adatai (Deme i. m.). Ezek alapján nem meglepő, hogy a Twitter üzeneteiben a mondategységek általában csak 1–2 mondategységből állnak, míg más szövegtípusok ezen mutatója 2–3,5 közötti értékig megy föl. Hasonló megállapítást tehetünk a mondategységek és a mondategységek szóelőfordulásait tekintve, különösen az utóbbi tekintetében, azaz egy-egy mondategység sokszor csak 3–4 szóból áll, amíg például a sajtónyelvben ez az érték meghaladja a 8-at. A statisztikai adatok tudományosan is mérhetővé, sőt összehasonlíthatóvá teszik ezeket a mondattani sajátosságokat, bár ezzel az eljárással a közoktatásban természetesen nem találkozunk.

Szerkesztettségi mutató (mondategységek/mondategységek)

SMS	Twitter	Deme	Tankönyv	Sajtó
1,6	1,6	1,97–3,5	1,35–1,93	2–2,45

Telítettségi mutató I. (szóelőfordulások/mondategységek)

SMS	Twitter	Deme	Tankönyv	Sajtó
5,8	5,8	15,6	11,8–14,6	12,8–21,6

Telítettségi mutató II. (szóelőfordulások/mondategységek)

SMS	Twitter	Deme	Tankönyv	Sajtó
3,6	3,6	8,3	6,7–8,7	6,4 – 8,8

5. Módszertani tanulságok

5.1. Korszerű ismeretek nyújtása

Az anyanyelvi neveléssel szemben támasztott egyik alapkövetelmény, hogy korszerű ismereteket nyújtson. Ebből a szempontból rendkívül fontos az időszzerűség: az új infokommunikációs technológiák megjelenésével közel egy időben reagálunk a jelenségekre, és a nyelvi változásokat szinkrón módon tudjuk bemutatni. Az egyidejűségnek azonban veszélye is

van: a kellő rálátás hiánya miatt nehezebb pontosan megítélni a folyamatokat, már csak ezért is kell óvatosan bánni a neologizmusok minősítésével.

5.2. Szemléletformálás

Anyanyelvi nevelésünk folyamatát már régóta nem korlátozzuk egyetlen nyelvváltozatra, a standardra, hanem érzékeltetjük a lektusok sokszínűségét. A helyesség-helytelenség dichotómiája helyett a nyelvi, stilisztikai, ill. kommunikatív adekvátság fogalmát helyezzük a középpontba. Minden nyelvi formának megvan a maga helye, és ezt az „elhelyezést” kell érzékeltetnünk, hogy tanítványaink a megfelelő módon nyilatkozzanak meg. Ugyancsak szemléletalakító tényező a nyelv dinamikus rendszerének, állandó mozgásának, változékonyságának bemutatása. Nem statikus rendszerként, hanem élő organizmusként láttatjuk a nyelvet, szemben a strukturális, illetőleg a rendszernyelvészetnek az iskolában is immár hagyományosnak, mégis egyoldalúan leszűkítőnek mondható felfogásával.

5.3. Tudatosítás

A digitális nyelvváltozat, a *digilektus* (Veszelszky szóhasználata; 2011: 56) sajátosságait nem pusztán bemutatjuk vagy felhasználjuk példáinkban, hanem kitérünk a grammatikai, lexikológiai, illetve pragmatikai háttérre is. A felszínes, mozaikszerű közlések helyett – ha nem is a teljességre, de – bizonyos fokú sokoldalúságra érdemes törekednünk. A tudatosítás az első lépés ahhoz, hogy a nyelvi adekvátság követelményeit szem előtt tartva befolyásoljuk, árnyaljuk, a közlés céljához igazítsuk tanítványaink szövegalkotását és stílusát, valamint hozzájárulunk kívánatos értékrendszerük – egyszersmind értékelési rendszerük – alakításához.

5.4. Funkcionalitás – a tananyag közvetlen gyakorlati hasznosítása

A digilektus tanulmányozásával a tanulókat közvetlenül érintő, hozzájuk közel álló nyelvváltozatot, szövegeket vihetünk be nyelvi nevelésünk folyamatába. Valós kommunikációs helyzeteket idézünk fel, ezzel életszerű példákat adunk. Megkülönböztetett szerepet kaphat ez a nyelvváltozat a motiváció során. Nem mellékes szempont az sem, hogy számos nyelvi érdekességre mutathatunk rá, és tanítványaink meggyőződhetnek a tananyag közvetlen gyakorlati hasznosíthatóságáról. Elemzéseinkben tehát elkerülhetjük az öncélúság csapdáját.

Az iméntiekben felsorakoztattuk azokat a szakmódszertani tételeket, amelyek bizonyítani hivatottak a vizsgált terület pedagógiai hasznosíthatóságát. Mindezek ellenére két oldalról is szembe kell nézni bizonyos averzióval. Egyfelől – a családi háttérre gondolva – különösen az idősebb korosztályok tagjainak lehetnek fenntartásaik az efféle tananyagtartalmakkal, másfelől pedagógustársadalmunkban is feltűnhet hasonló idegenkedés, amelynek leküzdése vagy észszerű keretek közé szorítása szintén feladatokat ró ránk. Abban viszont biztosak lehetünk, hogy egyre jobban visszaszorulnak, sőt előbb-utóbb eltűnnek az efféle

hangok, hiszen megszokottá válnak a ma még újszerű kommunikációs formák. De biztosak lehetünk a megállíthatatlan fejlődésben, ami újabb problémahelyzeteket, újabb megoldandó feladatokat hoz számunkra.

6. Az új Nemzeti alaptanterv

A magyar oktatási kormányzat 2012 elején hozta nyilvánosságra az új Nemzeti alaptanterv vitaanyagát. Alapos áttekintése témánk szempontjából is rendkívül tanulságos. Megállapíthatjuk, hogy a kor követelményeinek eleget téve több helyütt találunk az egyszerű utalásokon jóval túlmutató előírásokat az infokommunikációs technológia iskolai alkalmazására. A tananyag tételes ismertetése előtt található a kompetenciák felsorolása és értelmezése, közöttük külön pontban szerepel a digitális kompetencia, melynek meghatározása a következő: „A digitális kompetencia felöleli az információs társadalom technológiáinak és a technológiák által hozzáférhetővé tett, közvetített tartalmak magabiztos, kritikus és etikus használatát a társas kapcsolatok, a munka, a kommunikáció és a szabadidő terén. Ez a következő készségeken, tevékenységeken alapul: az információ felismerése (azonosítása), visszakeresése, értékelése, tárolása, előállítása, bemutatása és cseréje; digitális tartalomalkotás és -megosztás, továbbá kommunikációs együttműködés az interneten keresztül.” (NAT, 19)

Számunkra most elsősorban a magyar nyelv és irodalom műveltségterület IKT-s tartalmi az érdekesek. Többségük a 9–12. évfolyamon található, pl.: különféle beszédműfajok kommunikációs technikáinak alkalmazása és értékelése digitális szövegekben (31); nyomtatott és elektronikus formájú szövegek önálló olvasása (32); szövegalkotás a társadalmi (közösségi) élet minden fontos területén a papíralapú és az elektronikus műfajokban, pl. levél, önéletrajz, kérvény, pályázat, motivációs levél, blog, web 2.0 (34); az internetes adatgyűjtés technikái, hipertextek, linkek használata (35). Korábbi évfolyamoknak tervezett, pontosabban ott megkezdett témakörök: a tanulási képesség fejlesztésén belül a 7–8. évfolyamon internetes enciklopédiák és keresőprogramok használata; az 1–4. évfolyamon ismerkedés különböző információhordozókkal. Az utóbbi azonban fokozatosan bővül, pl. az 5–6. évfolyamon az internet, CD-ROM, DVD, MP3 tudnivalóival (35); a 9–12. évfolyamon tartalomfeltöltés, -megosztás (uo.). Mindebből látható, hogy már csupán előírt, teljesítendő feladatként is számos életszerű helyzetet kell produkálni az anyanyelvi órákon, de emellett semmi sem akadályozza meg a szaktanárt, hogy ne bővítse tovább – persze észszerű keretek között – az infokommunikáció területének újabb hasznos tudnivalóival a tananyagot.

7. Kitekintés

Az új infokommunikációs eszközök hatása olykor túlnő az anyanyelvi nevelés keretein, és a tanuló teljes személyiségét érinti. Az osztályfőnöki órák, az osztályfőnök, illetve bármely nevelő feladata, hogy foglalkozzon a mindennapi életvitelt is befolyásoló időszzerű kérdésekkel. Ezt példázza egy új fogalom és egy új jelenség, az *oversharing*. Magyar megfelelője: 'túlzott megosztás'. Azt az állapotot, magatartásformát jelenti, hogy az illető a kelletténél több információt oszt meg másokkal. Ahogy azt Tari Annamária pszichológus, a *Z generáció* című könyvében megállapítja, a 15–18 évesek körében szinte már életformának számít, hogy akár kétpercenként posztolnak magukról valamit. Minél gyakoribbak a bejegyzések, annál több lesz közöttük a lényegtelen vagy túl intim közlés. Az idősebbeknek mindez ugyan érthetetlen, a netgeneráció számára azonban természetes, mert ők az online világban is folyamatos jelenlétet igényelnek. Céljuk: kommunikációs előnybe kerülni bármi áron – miközben az információ súlya a ködbe vész. Az online és az offline személyiség különválik, és olyasmit tesznek a neten, amit másképpen nem csinálnának. A kitett információk énközlések, az önértékelés nem a belső érzelmektől, hanem a külső reakcióktól – a pozitív megerősítés jeleitől, a *lajkok*októl – függ. De hát ilyen tapasztalatokról már maguk a pedagógusok is be tudnak számolni. Mindenesetre ebből is kitűnik, hogy nem csupán az anyanyelvi nevelés szűkebb területére korlátozódik az új kommunikációs eszközök széles körű – és egyelőre beláthatatlan – hatása.

Irodalom

- Balázs Géza – Bódi Zoltán (szerk.) 2005. *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó–Infonia, Budapest.
- Benczik Vilmos 2004. *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben*. Trezor Kiadó, Budapest.
- Bódi Zoltán 2004. *A világháló nyelve*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Crystal, David, 2001: *Language and the Internet*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Csala Bertalan 2005. Van olyan műfaj, hogy blog? In: Balázs Géza – Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó–Infonia, Budapest. 89–110.
- Deme László 1971. *Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Dobóné Berencsi Margit – Zimányi Árpád 2000. *Anyanyelvi tantárgy-pedagógiánk vázlata*. Líceum Kiadó, Eger.

- Domonkosi Ágnes 2005. Az internet nyelvhasználatának empirikus vizsgálati lehetőségei
In: Balázs Géza – Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó–Infonia, Budapest. 143–158.
- Tari Annamária 2011. *Z generáció. Klinikai pszichológiai jelenségek és társadalom-lélektani az információs korban*. Tericum, Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2009. Képirás vagy képes írás? Az infokommunikációs technológia hatása a felső tagozatosok írására. In Balázs Géza – H. Varga Gyula (szerk.): *Ikonikus fordulat a kultúrában*. Budapest–Eger: Magyar Szemiotikai Társaság – Líceum Kiadó. 309–333.
- Veszelszki Ágnes 2011. Digitális kommunikáció és nyelvtudomány. In: Balázs Géza (szerk.): *Nyelvészetéről mindenkinek*. Inter, Budapest. 56–60.
- Zimányi Árpád 2004. Bulvárlapok cikkeinek szövegtani elemzése. In: H. Varga Gyula (szerk.): *Kommunikáció és nyelvhasználat*. Líceum Kiadó, Eger. 29–43.
- Zimányi Árpád 2005. SMS-szövegek elemzése. In: Balázs Géza – Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja*. Gondolat Kiadó–Infonia, Budapest. 269–283.
- Zimányi Árpád 2011. Tankönyvi szövegek mondatszerkezeti sajátosságainak vizsgálata. *Eruditio – Educatio* 6/2. 104–112.

Internetes hivatkozások

www.eduline.hu (NAT 2012)

www.yamm.hu/100factsaboutme (Magyar Twitter Közösség)

www.veszelszki.hu/digilektus.html (A téma részletes, folyamatosan bővülő bibliográfiája)

Megjelent: *A korszerű infokommunikációs technológiák hatása az anyanyelvi nevelésre.*

In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs – Török Tamás (szerk.) Tanulmányok a tankönyvkutatás feladatairól, módszereiről: A komáromi Selye János Egyetem Tanárképző Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke mellett működő Variológiai kutatócsoport konferenciáinak anyagai. 2013. 231–242.